

Е. Хуатбекұлы

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты, Алматы, Қазақстан

E-mail: erema_k91@mail.ru

ORCID: 0000-0002-7426-2973

Б. БАБАЖАНҰЛЫ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ӨЛШЕМДЕР

Аңдатпа. Бұл мақалада өзінің шығармашылық қолтаңбасы қалыптасқан, соңына шәкірттер ерткен ақын Б.Бабажанұлының шығармалары талданып, көркемдік-идеялық ерекшеліктері қарастырылды. Әр жылдары жарық көрген өлеңдері ғылыми-теориялық тұрғыдан талданды. Ақынның поэзия әлеміне аяқ басқан шақтағы өлеңдерінен бастап, бүгінгі күнге дейінгі өлеңдеріне шолу жасалып, талдау жүргізуде көркемдік ерекшеліктеріне жете мән берілді. Б. Бабажанұлының ақындығымен қатар замандастар мұрасын жинаушы адал достығы мен қамқорлығы да зерттеу нысанына алынды. Сонымен бірге солақай саясатты өткір сынаған жырларының поэтикалық ерекшеліктеріне тоқталып, шындықты жеткізуде қолданған тәсілдерді, ауыз әдебиетіміздің үлгілерін қайта жаңғыртып, аңыз-әпсананың идеясын пайдалана отырып заман шындығын жырлаған шығармалары талданды. Мақалада салыстыру, топтау, психоаналитикалық әдістер қолданылды. Әдебиетті теориялық тұрғыда зерттеп, баға берген ғалымдардың еңбектері басшылыққа алынып ақынның еңбектері бірнеше топқа жіктелді. Өткен шаққа лирикалық шегініс жасаған өлеңдеріне тоқталып, идеялық ерекшеліктері мен құндылықтары қоғамға оң қырынан әсер ететін, ұлттың рухани баюына септігін тигізетін шығармаларына талдаулар жүргізілді. Ақын өлеңдерінің философиялық, психологиялық астары терең, көркемдік және идеялық тұрғыдан сауатты жазылғандығы анықталды. Ғылыми мақаланың нәтижесін қазіргі поэзияны оқытуда, зерттеуде, насихаттауда пайдалануға болады. Бүгінгі күнгі әдебиетті зерттеуде, теориялық, әдіснамалық еңбектерді басшылыққа алауға болады.

Алғыс. Мақала AP13067815 «Қазіргі поэзия модификациясы: стиль, ритм, форма» жобасы аясында жазылды.

Кілт сөздер: поэзия, қазақ поэзиясы, лирика, идея, рухани мұра, сюжет

Ү. Khuatbekuly

M.O. Auezov Institute of Literature and Art, Almaty, Kazakhstan

E-mail: erema_k91@mail.ru

ORCID: 0000-0002-7426-2973

Aesthetic dimensions in the poetry of B. Babazhanuly

Abstract. This article analyzes the work of the poet B. Babazhanuly, whose creative style was formed, and examines the artistic and ideological features. Poems published in different years are analyzed from a scientific and theoretical point of view. An overview of the poet's poems from the moment of his entry into the world of poetry to the present day, with great importance in the analysis given to artistic features. In addition to the poetry of B. Babazhanuly, his faithful friendship and care, collecting the heritage of his contemporaries were also studied. At the same time, we focused attention on the poetic features of poems that sharply criticized leftist politics, on methods of conveying truth, samples of our oral literature were revived, as well as works that glorified the truth of the time. Using the idea, legends and myths were analyzed. The article uses comparison, grouping, and psychoanalytic methods. The poet's works were classified into several groups based on the work

of scientists who studied and evaluated literature theoretically. Focusing on poems that made a lyrical retreat into the past, an analysis was carried out of works whose ideological characteristics and values have a positive impact on society and contribute to the spiritual enrichment of the nation. It has been established that the poet's poems have a deep philosophical and psychological background and are artistically and ideologically well-written. The results of the scientific article can be used in teaching, research and promotion of modern poetry. When studying modern literature, one can be guided by theoretical and methodological works.

Acknowledgments: The article was written within the framework of the program «Modification in modern poetry: style, rhythm, form» AP13067815.

Keywords: poetry, Kazakh poetry, lyrics, idea, spiritual heritage, plot.

Е. Хуатбекулы

Институт литературы и искусства имени М.О. Ауэзова, Алматы, Казахстан

E-mail: erema_k91@mail.ru

ORCID: 0000-0002-7426-2973

Эстетические измерения в поэзии Б. Бабажанулы

Аннотация. В данной статье проанализировано творчество поэта Б. Бабажанулы, у которого формировался творческий почерк, рассмотрены художественно-идеологические особенности. Стихи, опубликованные в разные годы, проанализированы с научной и теоретической точки зрения. Обзор стихотворений поэта с момента его вступления в мир поэзии до наших дней, при этом большое значение при анализе уделено художественным особенностям. Помимо поэзии Б. Бабажанулы изучались также его верная дружба и забота, собиравшие наследия современников. При этом мы акцентировали внимание на поэтических особенностях стихотворений, резко критиковавших левую политику, на методах передачи истины, возрождались образцы нашей устной литературы, а также произведения, воспевавшие правду времени. С использованием идеи были проанализированы легенды и мифы. В статье использованы сравнение, группировка, психоаналитические методы. Произведения поэта были классифицированы на несколько групп на основе работ ученых, изучавших и оценивавших литературу теоретически. В центре внимания стихотворений, совершивших лирическое отступление в прошлое, был проведен анализ произведений, идеологические характеристики и ценности которых положительно влияют на общество и способствуют духовному обогащению нации. Установлено, что стихи поэта имеют глубокую философско-психологическую подоплеку, художественно и идейно грамотно написаны. Результаты научной статьи могут быть использованы в преподавании, исследовании и пропаганде современной поэзии. При изучении современной литературы можно руководствоваться теоретическими и методическими работами.

Благодарности: Статья написана в рамках программы «Модификация в современной поэзии: стиль, ритм, форма» AP13067815.

Ключевые слова: поэзия, казахская поэзия, лирика, идея, духовное наследие, сюжет.

1. Кіріспе

Сан алуан құбылыстар мен өмір иірімдерін, қалт етпе тұстарын қаперде ұстап, сұлу өрнектеп, көркем кестелеу де, шындықты көркем кеңістікте көрсету де ақын жанын сауып отырып жазатын анық. Ғалымдардың «поэзия – өнердің ең сезімтал түрі» (Әскербекқызы, 2008: 15) деп атауы да содан болар. Барын салып, сарқып жазатын ақындардың ішінде де өлеңнің техникасына көңіл аударып, шығармаларында техникалық құралдарды барынша көбірек пайдалануға тырысатын авторлар мен көңіл сүзгісінен қалай өтті солай жазатын авторлар легі бар. Біз талдап отырған ақын екінші лектен десек жаңсақ болмас.

Б.Бабажанұлы – өлеңінде азаматтық позициясын анық көрсетіп, елде болып жатқан әртүрлі оқиғаларды назарда ұстайтын ақындардың бірі. Әдетте бұндай авторлар көп жағдайда реалист болып келеді, ал Б. Бабажанұлының жалпы шығармаларына қарап лирик ақын деп айта аламыз. Көмейге тірелген ойды нәзік теңеулермен, оқырманның жан дүниесін дір еткізер салыстырмалы тәсілдерді, параллелизмді пайдаланып жазуы ақынның әдеби-поэтикалық ізденісінің көптігін аңғартады.

Бұған дейін Б. Бабажанұлының ақындығы ел арасында, қатарластары мен кейінгі толқын арасында кеңінен тарағанымен оның шығармашылығы туралы жазылған пікірлер некен-саяқ. Көбінде оның қызметтік жолына, атқарған еңбегіне басымдық берілген көзқарастар жиі ұшырасады. Осыған орай поэтикалық потенциялы жоғары ақынның шығармашылығына тоқталып, талдау жүргізу өзекті деп есептейміз. Сондықтан бұл мақаланың басты мақсаты ақынның шығармашылық әлеуетін барынша ашып, көркемдік ерекшеліктеріне назар аудару.

Өз замандастарының артық тұсын жарияға жар салып, мақтанышпен насихаттайтын, өмірден ерте озған тең қатар құрбысының жоғын жинап, әдебиет айналымына түсуге атсалысатын ағаден ақынның жалпы шығармашылығын, өмір дерегін кеңінен талдауды жөн көрдік.

2. Материалдар мен әдістер

2.1. Зерттеу әдістері

Мақалада Б. Бабажанұлының жеке қасиеттері мен шығармашылық жолын анықтауда биографиялық әдісті, ақынның өлеңдерінің астарына үңіліп айтқысы келген ойдың мәнін ашуда психологиялық, психоаналитикалық, философиялық тәсілдерді, шығарманың көркемдігіне тоқталуда әртүрлі поэтикалық тәсілдерді пайдаландық.

2.2. Материалдарға сипаттама

Ақын Б. Бабажанұлының әр жылдары жарық көрген өлеңдер жинағы мен мерзімді басылымдарда жарияланған шығармалары, интернет мәліметтері пайдаланылды. Сонымен қатар ғылыми дәйектеме ретінде ғылыми теориялық еңбектер мен зерттеу материалдары қолданылды.

Б.Бабажанұлының «Аспан мен жердің арасы», «Уәде», «Ниетқабыл» жыр жинақтары мен «Қазақ әдебиеті», «Парасат», «Орал өңірі» т.б. газет-журналдарда жарияланған өлеңдері, ақын шығармашылығы туралы пікір білдірген С. Дәрібай, Н. Әбжан т.б. сынды авторлардың мақалаларын пайдаландық. Сонымен қатар Ж. Дәдебаев, С. Қасқабасов, С. Негимов, Ж. Әскербекқызы т.б. ғалымдардың ғылыми еңбектері басшылыққа алынды.

3. Талқылануы

Өлеңнің эстетикалық, көркемдік сипаты ойды ойнақы жеткізуде, ішкі иірімдері қағаз бетіне түсіруде ерекшеленеді. Қоғамдағы әр алуан қайшылықтарды көңіліне түйіп, барынша үнсіз қалмауға тырысқан ақын сан түрлі тақырыпқа қалам тербейді. Өзге ақындардан Б.Бабажанұлының бір ерекшелігі замандастары туралы, олардың шығармашылығы хақында тосылып қалмайды. Өлеңдеріне көлемді мақалалар жазып, бірге өткізген жақсы күндеріне естеліктер жазудың хас шебері. Өмірден ерте озған

замандастары мен ағаларына деген ақжарма көңілі де естеліктерінде көрініс алады. Ө. Балтабайдың шығармашылығына інілік лебізбен жазылған естелігі оқырманды бейжай қалдырмасы анық. Замандас ақындар Ө. Ботпанов пен Т. Досымов, Ө. Балқыбек жайлы жазған естеліктері де көркемдігі мен тереңдігі үйлесім тапқан құнды дүние. Өмір сызығы немен түгесілгені беймәлім ақын Ө. Ботпановтың өлеңдерін жинап «Өмірзая» деп кітабын құрастыруы, Т. Досымовтың «Із тастап аққан бір жұлдыз» атты өлеңдер мен естеліктер жинағын құрастыруға да атсалысуы азаматтығының белгісі. Тең қатар құрбыларына деген бала көңілді тазалығы ақынның өлеңдерінде де көрініс алады. Кіршіксіз таза, риясыз, бояусыз көңілі жырына сіңеді. Ақынның қиыннан қиыстырып теңеу іздеп, құбылтудың түрлерін түгендеп жатпай-ақ жазылған өлеңдерінің көркемдігі шынайылығымен астасып жатады. Біз бұнымен ақынның өлеңдері бір сыдырғы баяндау, жайдақ сөздерден құрылған деуден аулақпыз. Б. Бабажанұлы өз болмысынан ауытқымай, ішкі менін жоғалтпай жазу арқылы қазақ поэзиясына елеулі үлес қосуда.

С. Негимовтің: «Поэзия тілі – сиқыршы. Поэзиялық ассоциацияның, қиыннан қиыстырудың ондаған, жүздеген амал-жолдарын көзді ашып-жұмғандай уақыттың ішінде-ақ алдына жайып тастайды. Жалпы алғанда, шексіз кеңістіктің, табиғат дүниесінің және адам қоғамының барлық құбылыстарын, жай-күйін, қозғалысын, түр-түстерін, заттарын, байланыстарын қамтып, ішіне сыйғызып тұрады» (Негимов, 2015: 163) – деген пікірі тек поэзияға берілген баға емес, поэзия тудырушы автордың шеберлігіне берілген баға. Хатқа түскен жырдың бәрі бірдей көркем суреттеліп, қолмен қойғандай жүйелі бола бермесі анық. «Қиыннан қиыстырып», тұшымды, ойға қонымды өлең жазу – авторға қойылатын негізгі талаптың бірі. Б. Бабажанұлы сол талаптың үдесінен шығуға тырысатын ақын. Өлеңінде артық көсемсу, ақыл айту жоқ, өзін жазу арқылы оқырманының ішкі меніне әсер ете білетін нәзік тұстары жиі кездеседі.

Ел тәуелсіздігін алғалы күрмеуі шешілмеген күрделі мәселелер жетіп артылады. Шенді мен шекпендінің ұрты майланып, «ақ дегені алғыс, қара дегені қарғысқа» айналған, әділдікті белінен басып төмендегілердің төбесіне бишігін ойнатқан топ өкілдері бар. Олардың қасында жағымпаздықпен күнелтіп, орайы келсе басып қалуды көздеп, омақасса жалт беретін екі жүзділік шоғырланған. Қара халықтың қабырғасы майысып, бірін екі қыла алмай әлек, ақын жаны осы жайтты өзгеден бұрын сезіп, өзгеден бұрын көреді. Б.Бабажанұлын да ел ішіндегі екіұдай күй бейжай қалдырмаған. Ел арасындағы түрлі кезеңді әр қырынан, жан-жақты сипаттайды. Оның «Үстем тап», «Ескендірдің мүйізі», «Сүлейменнің жүзігі», «Сапар», «Біржан шайырдың өлеңі», «Ойын», «Бір ағамның айтқаны», «Өтірік», «Қамырық», «Қарқыл», «Қазақстан», «Жиналыс», «Этнографиялық өлең», «Сүю», «Жаяу Мұса», «Ақ пен қара» т.б. өлеңдері бүгінгі қоғамның бет пердесін көрсетеді. Өлеңнің атауынан-ақ өзгеше сипатты байқауға болады. Ұр да жық ұран, құр айқай емес, сөз құдіретіне үстемдік берілген жолдар. Тақырыбы да, идеясы да әртүрлі. Бірі аңызға құрылып астарына үңілсе, бірінде мысал, бірінде сарказм басым. «Үстем тап» өлеңі ерте кездегі бай-бағыландардың тұрмыс тіршілігін сипаттай келе бүгінгі күнді параллель суреттейді, екі заманды салыстыра келе бүгінгі күннің үстем таптары

кім деген сұрақтың шешімін оқырманның өзіне қалдырады. Ақынның «Үстем тап тірілді! – деп... Мен сенбеймін» деуінде қарсы мән, кекесін бар. Ол ойымызды мына бір шумағы толықтырады:

«Ел үшін шыбын жанын қинап жүрген
Қиындықтан айылын жимай... күлген,
Шекпендінің бәрі әйбәт. Дәл соларды
«Үстем тап» деуге тіпті қимаймын мен» (Бабажанұлы, 2014: 18).

«Ескендірдің мүйізі» өлеңі – эпсаналық сюжетке құрылған туынды. Ел аузында Ескендір патшаның қос мүйізі туралы эпсананың бізге бірнеше нұсқасы жеткені белгілі. Адам мен табиғаттың әрқашан бір-бірімен тығыз байланыста екенін, шаш алушының сөзін естіген қамыстың сыбызғы әуенінен «Ескендірдің мүйізі бар» деп үн қатуы, оның сөзін жел ала қашып жер жүзіне жар салуы сынды мифтік элементтер бар. «Ескендірдің қос мүйізі» деп эпсананы өлең жолына алғашқылардың бірі болып М. Жұмабаев түсірген. Эпсананы поэтикалық тұрғыда баяндай келе ақын бөлек шешім шығарып, ақыл айту, әр істен ғибрат іздеу керектігіне басымдық береді. Ал Б. Бабажанұлының «Ескендірдің мүйізі» өлеңі эпсананы қайта жырлау емес, эпсананы мысал ретінде алып бүгінгіні суреттейді. Өлеңде ақын «Ескендірдің мүйізінің» эпсаналық сипатына емес, мифтік элементтеріне назар аударған. Сол арқылы өлеңнің көркемдігі өзгеше сипат алып, бүгінгі күнмен біте қайнасып, өмір шындығын айтуда көмекші құрал бола білген. Ғалым С. Қондыбайдың «миф – ежелгі заманнан танымның, ақиқаттың ақпаратын сақтаған «техникалық тіл», бұл тіл астарлап беріледі, яғни ол – сегіз қырлы, бір сырлы жәдігер» (Қондыбай, 2004: 30) деген тұжырымы біздің айтар ойымызға дәнекер. Ақынның астарлап жеткізуде мифтік элементтерді пайдалануының да сыры осында. Түйіні жазылмаған көп дүниені эпсанаға сүйене отырып жазу арқылы ақын халықтың көкейіндегі ойды поэтикалық сипатта жеткізеді.

«Мазасыз ой тап болды неге маған,
Тыныштығын күйттеген өлең аман...
Шекпен киіп жайланып, үнсіз қалды,
– Ел мұңы – менің мұңым! – деген ағам» (Бабажанұлы, 2014: 19)

– деген алғашқы шумағында көптеген әлеуметтік мәселе жатыр. Шенді мен шекпендінің билікке дейінгі және кейінгі өмірі екі тармаққа ғана сыйып тұр. Ақын ел ішіндегі қыжылды, халықтың хал-ахуалын айтуға дәрменсіздікті құдыққа келіп «Ескендірдің мүйізі бар» деп айқайлайтын шаш алушымен параллель суреттейді. Ескендір заманының шындығын жеткізе алмаған шаш алушы образы, бүгінгі қоғамда көп екендігін өлең жолдарымен анық көрсетеді. Қазіргі әдебиетте ертегі мен аңыздарды түрлендіру арқылы жазу ревизионизмге негізделген деконструкция, бұл әдеби фокустың ауысуы (Nurgali, Gilea, 2023: 207) ескіні қайта жырлау арқылы, мәтіннің мағынасын, мазмұнын ашу үшін бастапқы құрлымды бұзып, қайта баяндау. Б. Бабажанұлы өлеңдерінде осы тәсілді тиімді пайдаланған:

«Ақиреттен үмітсіз пенделердей,
Басын тықты топ қарға көңге өлердей.
Алтын сандық үстінде ел тарықты,
Мысалы, теңіз кезіп шөлдегендей» (Бабажанұлы, 2014: 19)

Өлеңде бүгінгінің алдамшысына алданып, ақиретін, халқын ойламаған тапты көңге үйірсектеген қарғаға теңейді. Жұтаған халықтың жағдайы «Алтын сандық үстінде ел тарықты» деп қойнауы кенге бай, жерінің асты мен үсті бірдей байлыққа толы мемлекеттің халқы жұтаң күн кешіп отырғанын меңзейді. Ақиқатты айтуға ұмтылу, «құдық» шындықты айтатын негізгі арна ретінде сипат алады. Ол заман мен бұл заманның таразысы екі бөлек екендігін, ақиқат айту бүгінгі таңда оңайға соқпайтынын: «Құдыққа кеп... жақындап бара алмадым, Айналыпты ол біреудің меншігіне» деген екі тармақ арқылы бәрінің сатылып кеткенін, ақиқаттың өзі сатылған заманда күн кешіп жатқанымызды суреттейді.

Ақын хикаяттың желісінде жазған «Сүлейменнің жүзігі» өлеңінің де көркемдігі өзгеше. «Сүлейменнің жүзігі» туралы хикаяттың да бізге бірнеше нұсқасы мәлім. «Жүзігі барда Сүлеймен, жүзігі жоқта сүмірейген» деген мәтелдің ел аузында кеңінен тарауы – жүзіктің сиқырлылығы туралы хикаяттың ел ішінде кең тарағанының белгісі. Ақын «Сүлейменнің жүзігі» өлеңінде толықтай хикаят сипат алмайды. Тек жүзіктегі жазуға басымдық беріледі. Бүгінгі күннің бейнесін сипаттау арқылы ел ішіндегі түйінін шешеді.

«Кісі ақын деп, біршама елді жылатқан,
Бір ағама жүрген жері хан жайлау.
Сыйлар едім жүзігімді, бірақ та

Сиыр қосып берсем де ол алмайды-ау» (Бабажанұлы, 2014: 21) деп, ақиқатты мойындағысы келмейтін дөкейдің бейнесін көрсетеді. Одан әрі ақын қиялына ерік береді, егер сондай жүзікті қолында бишігі барларға берсе қалай болар еді деген поэтикалық сауалды ортаға тастайды. Өлеңнің соңында:

«Соңына ерген көп итіне үргізіп,
Енді тізе батырмас деп мына елге.
Тым болмаса, түссе көктен бір жүзік

Кигізер ем, шіркін, ана біреуге» (Бабажанұлы, 2014: 22) деу арқылы ақын елдің жайын ғана емес, өзінің ішкі қыжылын да анық көрсетеді. Бұл арада ақынның авторлық мені анық көрініс алған. Ашынудың, ел мүддесіне егілудің жауыр болған жолын емес, халықтың сөзін ұйқасқа тізіп баяндау емес, көркемдік ізденістің нәтижесінде өмір шындығы, халық тұрмысы өткір сыналған.

Ақынның «Этнографиялық әңгіме» өлеңінде мысқыл, сарказм басым. Бұл өлең тікелей билікті сынаған, дегенмен «жер», «тіл», «қытай мен өзге ұлт өкілдерінің көбеюі», «елдің мүддесі екінші сатыға жылжуы» туралы қоғамның негізгі мәселелері көтерілген.

«Жер сатамыз...»
Тулады көнбей бауыр,
Бірақ желді қоймады жеңбей Дауыл...
Біраз ауыл қаңырап...
Онда не тұр?
Билік дұрыс айтады: «Өлмейді ауыл» (Бабажанұлы, 2014: 22)

Жерді шетелдіктерге сату мен жалға беру ел арасында өзекті мәселенің бірі болған, бірқатар ұлт жанашыры халықтың сөзін сөйлеп жұртты соңына ілестіре білді. Бірқатар елдің жоғын жоқтайды деген азаматтар үнсіз қалды, кей белсенділер тіпті сотталып та кетті. Сондай әділдігі бұлдыр, болашағы бұлыңғыр жағдайда, егіндік пен жайылымы жоқ жұрттың сөзі сарказммен айқын жеткізілген. Бұл жердегі билік бір адамға қатысты дүние емес, тапсырыс орындаушы машина іспеттес, команда берілді орындалуы тиіс, талқыға түспейді. Ақын осы мәселені көтереді. Бұның бәрі бүгінде өзектілігін жоймаған, ертең де маңыздылығын сақтайтын мәселелер.

Жоғарыда талдағандарымыз ақынның бір шоғыр азаматтық өлеңдерінің ішінен теріп алған екі-үшеуі ғана. Халықтың көкірегіндегі шерді қағаз бетінде сөйлеткен жырлардың қатары Б.Бабажанұлының шығармашылығында жиі кездеседі. Оның бәрін бір мақала аясында талдау мүмкін емес. Ел мүддесін айтқан жырларынан ақынның азаматтық позицияға беріктігін аңғарамыз. «Жалпы, заманның шығармашылық тұлғалар алдына қоятын элеуметтік тапсырысынан бөлек, шын ақын болып танылуы үшін халықтың көкейіндегі сөзін дөп басып айту керек» (Солтанаева, 2024: 131) деген үддеден Б. Бабажанұлы шыға білді десек болады.

Ақынның мифтік элементтерді пайдаланған өлеңдерінен бөлек діни өлеңдері де кездеседі. «Сөз», «Уәде», «Қиямет-қайым», «Дінсіз өлең», «Мұсылман» т.б. сынды өлеңдерінің өзегі бір болғанымен әртүрлі тақырыпта, әртүрлі бағытта жырланып, бірнеше проблемаларды көтереді. Діни өлеңдеріне зер салғанда байқағанымыз ақынның діни сауаттылығы. «Сөз» өлеңінде ата-бабамыздың ислам дінінің негізгі қағидаларын салт-дәстүрімізге біте қайнастырып, өмірі мен тұрмыс-тіршілігіне сіңіп кеткендігін, ұлтты тіл, діл, дін үшеуінен бөліп қарау мүмкін еместігін қаузаиды.

«Бабам мүлде өзге еді,
Тілі келген тобаға.
«Ел анасы – сөз!» деді,
Бас иіп сол анаға» (Бабажанұлы, 2006: 4).

Тобасын аузынан тастамаған бабаларымыздың сөзге тоқтауы, бір сөзді болуы, сөзді қасиет тұтуы бәрі салтпен, санамен сабақтасып жатқан үрдіс екенін жырлай келіп ақын бүгінгі күннің бейнесін бірінші жақта баяндайды.

«Атасы өлген келіндей

Именбейтін боп алдым» деген теңеуінің көркемдігімен бірге философиялық тереңдігінің өзі оқырманды ойландырмай қоймайды. «Атасы өлген келіндей» тармағынан бүкіл бір ұлттың мәдениетін көре аламыз. Ата мен келін арасындағы

айнымас қағида мен сыйластық, құрмет бәрі бір тармақта көрініс алады. Ақын неге «именбеді» «Атасы өлген келінмен» параллель суреттейді? Қазақ мәдениетінде келіннің байы өлу, апасы өлу, атасы өлуде әртүрлі құндылықтар бар. Ибаның, биязылықтың нағыз өзегі ата мен келін арасындағы байланыста жатыр. Ақын осыны поэзияда ұтымды пайдалана білген. Ақынның киелі кітаптағы «Әуелі сөз болды» деген аятын эпиграф ретінде ала отырып дін мен мәдениетті қатар суреттейді. Бұдан ақынның Хақтан түскен төрт кітаптың негізгі өзегінен нәр алғандығын көреміз.

«Уәде» өлеңі: «Әлмисақтан Рух болып танысып» (Бабажанұлы, 2006: 36) деп бастауы да хадистерден хабар береді. XIX ғасырдың тумасы атақты Ш.Жәңгірұлының:

Ғаламнан он сегіз мың әуел бұрын,
Жаратты пайғамбардың Алла нұрын.
«Әуелі жаратты Алла нұрым!» – деген,

Хақында дәлел болды хадис мұның (Жәңгірұлы, 2016: 18) – деген өлең жолдары да осы «Уәде» өлеңімен мәндес. Б.Бабажанұлы осы тарихи деректерді сәтті қолдана отырып хадис пен салт-дәстүрдің сабақтастығын ұтымды пайдаланып, ата дініміз бен салт санамызды бөліп жарып қарастыру мүмкін еместігін айтады.

Ақынның «Қиямет-қайым» өлеңі – асыл дінімізді тәпсірлеген, махшар күнінің бір сипатын баяндаған өлең. Нұх а.с., Мұса а.с., Ғайса а.с. туралы діни дастандарда, аңыздар мен эпсаналарда көп айтылады, соңғы пайғамбарымыз Мұхаммед а.с. қиямет-қайымда өз үмметіне араша болатындығы бізге жеткен хадистерде белгілі. Ақынның:

«Менікі тек жай ғана қайталау ғой,

Шалдардан жеткен аңыз-әңгімеден» (Бабажанұлы, 2014: 81) деп аяқтауы да, жоғарыда талданған екі өлеңнің өзегімен сабақтасады.

Б. Бабажанұлының «Дінсіз өлеңі» ел тәуелсіздігін алып, жетпіз жыл езгіде келген халықтың асылын іздеп, жоғын түгендеуде ешбір сүзгісіз, көптеген ағымдардың дендеп еніп кеткендігін баяндайды. Өз уызынан өзі жеріген, діннің сыртқы формасын ұстап, ішкі руханиятын елемеген бір топы суреттейді.

«Бір досым «уахаб» болды, сақалы бар,
Бірінің «... жамағатшы» атағы бар.
Інімізді қамады абақтыға,

«Салафи» дегенімен шатағы бар» (Бабажанұлы, 2014: 97) деп әртүрлі ағымның құрбаны болғандардың халық арасында ірткі салып, жан-жаққа сүйреуі түбінде жақсылық әкелмейтінін баяндаған ақын: «Біреудің ала жібін аттамай-ақ, «Қисық» жолмен өтіп пе ең, ата-бабам!?» деп, тіршілігін дінмен байланыстырған бабамыздың мұрасын аңсайды, насихаттайды. Ақиқаттың сол жәдігерімізде екендігін, шындықты ұлттық кодтан қарау керектігін жырға қосады. Ақынның «Мұсылман» өлеңі – әкесінің соңғы сәтін баяндай келе Құранның қасиетін сипаттаған көркем туынды. «Мұсылман» мен «Шүкір»-өлеңдері – нағыз мұсылмандықтың белгісі қандай болу керек дегенді поэтикалық сипатта жырлаған шығармалар.

Ақынның мезгілді, белгілі бір циклді жырлаған өлеңдері де сан алуан. Зерттеу барысында аңғарғанымыз Б.Бабажанұлы шығармашылығында «көктем» мен «күз» тақырыбы «қыс» пен «жаз» мезгілдеріне қарағанда жиі жырланған. «Күз туралы», «Күз. Шындық», «Күдағай», «Күз. Ауыл», «Күз. Көңіл-күй», «Ән», «Күз кірді берекелі бай секілді» т.б. өлеңдері күз мезгілін сипаттай отырып әртүрлі тақырыптарға иек артады. Сол секілді «Қыз күткен», «Көктем», «Көктем. Өлең», «Қыз-Көктем» т.б. сынды көктемнің әр алуан құбылыстарын сипаттап ішкі көңіл-күйді қозғайтын, нәзік лирикалық өлеңдері бар. Бұдан ақынның аралық уақытты ұнататынын аңғарамыз.

Б. Бабажанұлының лирикалық өлеңдерінде оқырманының тамырын басатын ұтымды тұстары жиі кездеседі. Сан түрлі тақырыпты қаузаған шығармаларында белгілі бір оқиғаны өлеңнің негізгі өзегі етіп ұтымды пайдаланған. «Адам баласының өмірі – өнердің негізгі объектісі, негізгі мазмұны» (Қаратаев, 1969: 186) болғандықтан ақын балалық шағына жиі-жиі лирикалық шегініс жасап отырады. «Алғашқы мұғалім», «Сары бала», «Ғарышкер» атты өлеңдерінен балалық шаққа сағыныштың лебі сезілсе, «Әйел», «Салиха», «Шалдың баласы», «Саясат», «Біздің ауылдың драмасы», «Адасқақ» т.б. өлеңдерінен шынайы ауыл көрінісі, мінезі, қазақы салт-дәстүр көрініс алған.

«Алғашқы мұғалім» өлеңінде ақынның балалық шағындағы қарбыз ұрлаған «батырлығы» баяндалады. Бірі жасаған істен екіншісі асыра орындауға ұмтылу бала табиғатына тән құбылыс. Б. Бабажанұлының «Алғашқы мұғалім» өлеңі баланың бойындағы осы бір қасиеті арқылы өрбиді. Қатар құрбыларының түн ішінде қарбызды қалай ұрлағанын естіген баланың, нағыз «ерлікті» қарбызды түнде емес, күндіз ұрлау арқылы көрсеткісі келіп, «қылмысы» үстінде ұсталып қалғаны баяндалады. Тентекті тезге салатын шақтағы ұстазының әрекеті арқылы нағыз педагогтың болмысын ашады.

«Дұрыс ұста қаламды.
Тыңда, бала-ай,
Өшіргішті былай қой, жұлмаламай».
Содан кейін ақырын сыбыр етті:
«Сен енді қауын-қарбыз ұрлама олай...»

«Жарайды...»
Өз даусымды естімедім,
(Сол сәтте жоқ еді өзге еш тілегім).
Айқайламай, ел-жұртқа дабыра етпей,
Ағайым бар күнәмды кешті менің» (Бабажанұлы, 2014: 175) – деген екі шумақта оқушы мен ұстаз арасындағы байланысты айқын көре аламыз. Баланың ішкі сезімін, астан-кестен күйін, шарасыздығын «жұлмаланған өшіргішпен» жеткізу сәтті айтылған. Мұндағы көркемдік образды ойда. Баланың психологиясын, сол сәттегі жан дүниесін, маңайын, сырғыған уақыт пен кеңістікті бір тармақ арқылы жеткізе білген.

Әйел бойындағы төзім, ана бойындағы сезім, сабырлылық, бір әйелдің бір елдің анасы бола білетін дәрежеге дейінгі баспалдағы, өмір жолы «Салиха», «Үндемес», «Әйел» өлеңдерінде айтылады. Қазақ әйеліне тән қасиетті, болмысты сипаттаған бұл өлеңдерде ұлтқа қажетті тәлім мен тәрбие бар.

Салт-дәстүрінен айнымаған ауыл бейнесі «Шалдың баласы», «Салиха» өлеңдерінде сипатталады. Тұңғыш немерені атасы мен әжесі бауырына басып алуы, оған ұлы мен келіні ешқандай да қарсы уәж айтпайтын ұлттық салт санамыздың еш өзгеріске түспеген кезін суреттеген «Шалдың баласы» өлеңінде есі бар тентектің «ерліктері» сипатталады. Бұл өлеңде екінші фонда көрініс алып отыратын образ әке бейнесі.

«Содан соң тойдың қамын жеді әкеміз,
Көрмеді бұл күндері нені әкеміз.
«Тұңғышың отау құрып...» – деп жатты жұрт,
«Иә, інім келіншек ап...» – деді әкеміз» (Бабажанұлы, 2014: 180)

Атасы мен әжесінің баласы болып, өз әке-шешесін аға, жеңге деп өсу, қазақ өмірінде тұңғышқа тән дүние. Қарттардың өзі кетсе де сол үрдісті бұзбай «інім» деп атауында да мән бар. Ақын өлеңде бұған бекер басымдық бермеген. Сол арқылы әке мен бала арасындағы қатынас, аруаққа деген құрмет, уәдеге деген беріктік сипат алады.

Ертеден келе жатқан ел аузындағы әңгімелер мен ел арасындағы оқиғалардан тұрмыстық, әлеуметтік мәселелерді шешуде ру аралық, әулет ішлік талқының рөлі бөлек. Бір атадан тараған ұлдардың бір жұдырықтай жұмылуы да айналып келгенде тәрбиеге тіреледі. Қазақы тәрбиенің өзегінде ана тұрады. Қазақұғымында әке тұлғасын көтеру арқылы бала-шағаның алдында ер адамның дәрежесін арттырып отырған. Бұл жерде ананың рөлі өте маңызды. Ағайын арасындағы бірліктің сақталуы да әйелге қатысты, «абысын тату болса, ас көп» деген мақал да осыған негіз. Сол секілді ел арасында бедеулікке артылатын сын да ауыр. Ақынның «Салиха» балладасы абысын арасындағы байланыс пен ағайын арасындағы татулықтың негізгі дінгегіне айналған оқиғадағы Салиханың ерлігі баяндалады.

«Әйелі Таңжарбайдың Салиха еді,
Бірді екі қылуға бар икемі.
Келін боп түскенінде кім ойлаған,
«Батыр» дерін ауылдың тарихы оны...» (Бабажанұлы, 2014: 183)

Бұл шумақ өлеңдегі негізгі оқиғаның басталуына кіріспе. Ақынның оқырманды тарту әдісі десек те болады. Ойдың негізгі салмағы «Батыр» сөзіне түседі. Сол арқылы Салиханың батырлығы неде деген сұрақтың жауабын іздейді. Әуелі әулеттегі келіннің рөлі, келін тәрбиесіндегі ененің маңызы, ағайынның татулығына әйелдердің қаншалықты әсер етуі, тәрбиелік мәні барынша сипат ала келіп, кенже ұлдың әйеліне бала тұрақтамауына келгенде оқиға шарықтау шегіне көтеріледі.

Осындайда «бауырына бала салып беру» дәстүрі көрініс алады. «Бір келін бауырына салып тұрып, Баланы қимай тағы... қайтып алды» тармақтары арқылы Салиханың ерлігін көтермелей түседі.

«– Тұралатып тастады-ау, сірә, қайғың...
Көзіңнен қашсын, көкем, құралай-мұң.
Мына бала – сенікі! Адам түгіл,
Алла алдында, оллаһи, сұрамаймын!» (Бабажанұлы, 2014: 185)

«Уәде құдай ісі», уәдеде тұру, антқа берік болу халықпен бірге жасап, біте қайнасқан ізгі қасиетіміз еді. Нотариусі жоқ елдің арасындағы алыс-беріс уәдемен бекіген замандардың сарқыншағы қылаң береді. Бауыр еті баласын абысынына беріп, ол туралы өле-өлгенше жақ ашпауы, қасында ойнақтап жүрген балаға назар да салмауы – безбүйректік, тас жүректіктен емес, адам алдындағы, Алла алдындағы уәдеге беріктігі. Қиын шақта бір елдің тұтқасына айналар ананың мінезі осындай өлеңдер арқылы сомдалады. Батырлық жау алдында ерлік көрсетумен ғана өлшенбейді. Әр заманның, әр сәттің өз батыры болатынын Салиха образы арқылы жеткізеді.

«Біздің ауылдың драмасы» – қоңсы орналасқан қазақ пен өзбек өмірін салыстырмалы суреттеген, жатып ішерлік пен тоғышарлықты аяусыз сынаған шығарма. Өзбектің еңбекқорлығын әжуалағыш мінездің түбі жақсылыққа әкелмейтінін айтады:

«Содан соң...
Күзде тағы «қапы қалып»,
«Түстен кейін» кіргесін ақыл анық,
Қыс бойы отырады көршісінің,
Картобы мен сәбізін сатып алып...» (Бабажанұлы, 2014: 188).

Ақынның мысал өлеңінің бірі – «Ақ тазы». Күшік кезінен қансонарға тәрбиеленбеген тазыны қырға шығып түлкі ұстамай, күш қуаты тасыған уақытта ауылдың тауықтарына шауып, елдің берекесін кетіреді. Соңында зәрезап болған көршісі тазыны атып тастайды.

«...Иілуді біреуге ар санаған,
Әйтеуір мал табудан шаршамаған
Тірлікте сол тазыдай бабы болмай,
Ілінді-ау, қарауылға қаншама адам...» (Бабажанұлы, 2014: 191).

Ақын бала мен ата-ана, адам мен қоғам арасындағы байланысты, жолын таппай, саласын таппай, көңілі қаламаған іспен құлқынын асырып, күнелтіп, әр тарапта уақытын жоғалтып жүрген сан мың адамның өмірін таразыға салады. Еркісіз ойландырады, ой туғызады. Тіршіліктің көзін дұрыс таба алмаған пенденің парықсыз өмірі қарауылға ілінген тазы секілді қадірсіздігін тұспалдайды.

Б. Бабажанұлының өлеңдеріндегі бір ерекшелік, әке, ана тақырыптары белгілі бір оқиғаны арқау етіп, сол тақырып аясында жырланады. Тікелей әке, ана тықырыбы қаузалмайды. «Шүкір», «Үндемес», «Мұсылман», «Кермек», «Қайрақ», «Жұлдыздар» өлеңдері – адамның ішкі сезімдеріне әсер ететін, көркем туындылар. «Шүкір» өлеңі әке мен бала арасындағы диалог арқылы өрбіп өмірдің бақыты, байлығы не деген сұрақтың жауабын іздейді. Айналып келгенде қазақы тәлім «шүкірдің» аясына бәрі сыяды деп қортындылайды.

Ақынның анасына арнаған «Үндемес» өлеңі – нағыз класикалық туынды, қазақ әдебиетіндегі шоқтығы биік өлеңдердің бірі. Анаға сағыныштың лебінен туған бұл өлеңде құндылық та, тәлім-тәрбие де, ұлттық болмас та, мейірім де, биязылық та бәрі үйлесім тапқан.

«Жүргенінді... көрместен шарқ ұратын,
«Үндемес» деп қойғанды халқың атын...
Бірақ сенің көзіңнен төгілген нұр,
Миллион сөздің орынын толтыратын» (Бабажанұлы, 2014: 203).

Көзінен мейірі төгілетін, жүрек сөзін тілмен емес көзбен жеткізетін ана махаббатын сезінеміз. Нағыз ананың сұлбасын көреміз. Қазақ әйелінің, анасының бейнесін танимыз.

«Әулие тұтып шалынды,
Бірдеңе айтсақ:
– Әкең білед, соған айт! – деп жүргенде

Ол кетіп қап...
Арылмай мұнды елестен,
Сағындың ба, күндерді бірге кешкен
Қарағыштап қыр жаққа жүруші едің,
Кетіп қалдың бір күні үндеместен» (Бабажанұлы, 2014: 203-204)

Еріне деген құрметін сөзімен емес ісімен көрсететін әйел өнегесі әр шумақта құйылып түскен. «Әкең білед» деген сөздің қадірі қашқан бүгінгі таңда осы сөзге қаншама отбасы зәру. Ақын анасына деген ішкі сағынышын жырмен жеткізе отырып әкенің тұлғасын, отбасындағы рөлін алдыңғы фонға шығарады. Баланың анаға деген сағынышы, әйелдің жарына деген сағынышы қатар сипат алады. Өлеңнің өн бойынан сағынышты көресің, сезінесің. Шынайылыққа сенесің. Бұл өлең – жәй өлең емес сұлу өлең, қай уақытта болса да, қандай кезеңде болса да құндылығын жоймайтын тарихи мәні бар туынды.

4. Зерттеу нәтижесі

Ақын махаббат лирикасына да біршама өлеңдер жазған. «Қара өлең», «Күрсінісің – тамұқ ед, жымыысың – жұмақ-тым», «Аңсар», «Сағыныш», «Хат», «Көріп тұрып жете алмау», «Ақ жауын», «Ғашық», «Мойындағым келмей», «Қыз бен мұрын» т.б. нәзік сезімнің әртүрлі иірімдерін өлеңіне арқау еткен туындылары оқырманын

қиял көгіне жетелейді. Лирикалық өлеңдердің басым көпшілігінен балғындықтың, жігіттікке енді иек артқан албырт шақтың лебі еседі. Әр жапырақтан өлең көретін ақын көңіл сұлулықтан сезім іздейді, «жеті дүркін өткен қыздарға» аңсары ауған жүректің шырылы естіледі. Бір-біріне ұқсамайтын көңіл құбылыстары жыр жолдарына түсіп адамның әртүрлі хәлін сипаттайды.

Сырты күліп, іші алай дүлей болып, бір-біріне сыр білдірмес ғашықтардың адам ұғып болмас әрекеттерін ақындық түйсікпен сезінеді. «Көздерің «сүйем» дейді, «Сүймеймін дейсің өзін»..., «Көзіңнен жылынам да, Сөзіңнен тоңып қалам» (Бабажанұлы, 2014: 2029) т.б. екі түрлі хәлді сипаттайтын тармақтар, адамның ішіндегі алай-дүлей сәтті баяндайтын шумақтар сәтті шыққан.

«Сен күлесің: бәрі-бәрі тамаша,
Мен күлемін: бәрі-бәрі тамаша.
Ішін бермей түнереді қараша,
Адам деген – сезімдердің моласы, ә?» (Бабажанұлы, 2014: 238)

«Кездесу» өлеңіндегі осы бір шумақ жалпы адам психологиясын аша білген. Тек махаббатқа ғана тән дүние емес, жалпы адамның сан қилы оқиғаларға байланысты реніші, күрсінісі, қуанышы, қайғысы, көп жағдайда ішінде қалатын адам болмысы «сезімдердің моласы» екендігін ақын түйсіне білген. Ғашықтық ғазалдарында біраз ақындардан, халық ауыз әдебиетінен эпиграф алып, сол ойды дамытып жазған өлеңдерін де сәтті шыққан туындылардың қатарына қоса аламыз.

Б. Бабажанұлы – жалпы өлеңді сирек жазатын ақындардың бірі, ал поэма сынды көлемді поэтикалық туындыларынан «Ниетқабыл», «Жаумытбай» атты екі поэмасы бар. «Ниетқабыл» поэмасы Түгел есімді кейіпкердің өмірінен сыр шерте отырып, шүкір мен қанағатты, ақкөңілділік пен кеңпейілділікті насихаттайды. Қазақы ұғымда тұқым жалғасу, ұрпақ сабақтастығына үлкен мән берілген. Ақын сәби сүюді армандаған отбасының қандай сәтте де шүкірін аузынан тастамауын, Аллаға тіл тигізбегенін жырлай келіп, поэманы сөздің киесімен түйіндейді. Құдайдан ұзақ жылдар бойы тілеп алған құлындарының ойнақшып жүргенінде асылық сөз айтып қоймауға ұмтылған ана бейнесінен, ұрпағына ұрысса да бата айтып ұрсатын (мысалы, көсегең көгергір) қазақы болмысты көреміз. Әр шығармасында ұлттық болмыс қылаң беріп отыратын ақынның шығармашылығы арқылы автордың дін мен ділге бірдей сауатты, рухани уыздан нәр алып өскен дала мәдениетінің өкілі екендігін байқаймыз.

«Жаумытбай» поэмасында тентегін тезге салған дала болмысы мен сол болмысты ескілік санаған лектің алғашқы астасқан уақыты мен кеңістігі сипатталады. Поэманың өн бойында Табынбай образы айтылып, басымдық, негізгі екпін Табынбай бейнесіне түсіріліп отырады. Сол арқылы оның жүріп өткен жолын әртүрлі кейіпкерлердің диалогы арқылы баяндайды. Табынбай образын жан-жақты ашуда автор диалогтарды сәтті пайдаланған, сан-саққа тартқан пікірлер арқылы оның буыны бекімей тұрып қолы қанға малынғанын, екі рет сотталып келгенін, осы жолы тағы екі адамды өлтіру арқылы қаныпезер бейнесіде көрінеді, кейіннен

Табынбаймен жүздескен шалдардың диалогынан бойындағы күшін бей-берекет жұмсай бермейтін, ашуын ақылына жеңдіре алатын, бірақ жанынан намысын биік қоятын кейіпкерді көресің, Табынбайды ақтауға да, даттауға да болатын деталдарды кезіктіресің. Алып кетуге келген милицияның үйіне кіре алмай айналшықтап жүруінен-ақ Табынбайдың мысын байқайсың. Бұл – шығарманың бірінші бөлімі. Екінші бөлімде Жаумытбай образы сыйпатталады. Оның ел алдындағы беделі, тік мінездігі айтылып, негізгі шешуші түйін, адамдық, әділдік, кешірімді болуы секілді құндылықтар Жаумытбайдың диалогында көрініс алады. Өзінің ұлын өлтірген адамды ақтауы, кешірім беруі қандай әкеге болса да оңай соқпасы анық, бірақ әке шешуші сөзді, соттан Табынбайды босатуын сұрау арқылы оны өмір бойы ар сотына тартады.

«...Тоқтатып көзін бұзылған жұртқа сабындай,
Бұрылды Жәкең қалпынан тіп-тік жаңылмай.
«Апыр-ай, Жауке, өлтіріп кетсең жақсы еді!» –
Сылқ етіп жерге отыра кетті Табынбай» (Бабажанұлы, 2006: 131)

Бірінші тармақта сан-саққа тараған пікірлердің жиынтығын сәтті суреттесе, ұлының қазасы ішін өртесе де сыртқа сыр білдірмеген Жаумытбай бейнесі екінші тармақта даралана түседі. «Апыр-ай, Жауке, өлтіріп кетсең жақсы еді!» деп белі кеткендей отыра кеткен Табынбай бейнесінен өкінудің, ұялудың, қателігінен сабақ алуды көреміз. Тентекті, есі бар тентекті тезге салудың далалық дәстүрін Жаумытбай бейнесінен көреміз. Ар сотына шыдамаған Табынбай жазасын өтеп түрмеден келгеннен кейін ауылдан бір жола көшіп кетуі де ар сотының азабы ауырлығын көрсетеді.

5. Қорытынды

Б.Бабажанұлының жалпы шығармашылығын шолу арқылы ақынды сан қырынан тануға тырыстық. Өз замандастарының жоғын жинаушы, жанашыр пейілінің куәсі болдық. Ел тәуелсіздігін алғаннан бүгінгі күнге дейінгі ел ішіндегі саяси ахуал мен халықтың тұрмыс тіршілігіне назар аударып, шындықты поэзия тілімен үйлесімді жеткізе білген өлеңдері талданып, озық тұстары мен ұтымды ойларына тоқталдық. Халықтың жоқшылық күй кешуін, тіліміздің алашұбарлығын, бишігі қолында болған пенденің құдайын ұмытып жалғанды жалпағынан басуын шебер суреттеген ақынның тілдік қолданысы мен ой орамына баға берілді.

Балалық шақтың түрлі суреттерін жырға қосқан ақынның әртүрлі кезеңдегі түйген ойлары уақыт сүзгісінен өтіп, бүгінгі күннің шындығымен астаса баяндалуы, халықтың ұмыт бола бастаған салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын жырға қосып, сананы қайта жаңғыртуына теориялық тұрғыдан баға бердік. Туған жерге деген сүйіспеншілігін, отанға деген адал махаббатын жырға қосқан ақынның лирикалық шығармаларына тоқталып, поэтикалық ерекшеліктерін талдадық. Бала мен ата-ана арасындағы нәзік қатынасты сұлу жырмен сипаттаған ақынның ой иірімдерінің ұтымды тұстары, баланың ата-ана алдындағы қарызы мен ата-ананың бала алдындағы парызын салт санамызбен байланыстыра жазуын құндылықтар тұрғысынан ашуға тырыстық.

Б. Бабажанұлының жалпы поэзиясын жіті талдамасақ та, өзекті деген тақырыптарын алып, көркемдік ерекшеліктеріне тоқталуға тырыстық. Зерттеу барысында ақынның отансүйгіштік қасиеті мен маңайын адалдығына, сол адалдық өлеңге сіңіп поэтикалық сипат алғанына куә болдық. Ақынның шығармашылық ерекшеліктеріне бірқатар баға беріп, көркемдік деңгейіне тоқталдық.

Әдебиеттер:

1. Әскербекқызы Ж. Көркемдік өріс: Есенғали Раушанов поэзиясы негізінде. Ғылыми зерттеу. – Алматы: «Таймас» баспа үйі, 2008. – 296 б.
2. Бабажанұлы Б. Ниетқабұл / Б. Бабажанұлы. – Алматы: Хан Тәңірі, 2014. – 286 б.
3. Бабажанұлы Б. Уәде. Өлеңдер мен поэма: – Алматы: Жазушы, 2006. – 136 б.
4. Жәңгірұлы Ш. Назым сияр Шәриф. – Алматы: Сардар баспа үйі, 2016. – 608 б.
5. Қондыбай С. Арғы қазақ мифологиясы. Бірінші кітап. – Алматы: Дайк-Пресс, 2004. – 512 б.
6. Қаратаев М. Эпостан эпопеяға. Әдеби-сын зерттеулер. – Алматы: «Жазушы» баспасы, 1969. – 444 б.
7. Негимов С. Шығармалары. Зерттеулер. Т.1. / С. Негимов. – Астана: Фолиант, 2015. – 424 б.
8. Солтанаева Е.М., Сағындық Н.Б. Қалихан Ысқақ драматургиясының көркемдік-идеялық ерекшелігі // ҚазҰУ ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы: Том 193 № 1 (2024). – 127-137 бб. <https://doi.org/10.26577/EJPh.2024.v193.i1.ph12>
9. Nurgali K.R., Gilea A.A. (2023) Intertextuality and Archetype Transformation as the Polysemy Basis of the Modern Reimagined Fairy Tale. *Studia Litterarum*, No8, Moscow. – 216 p. DOI: <https://doi.org/10.22455/2500-4247-2023-8-1-198-217>

References:

1. Askerbekkyzy Zh. (2008) Artistic field: based on the poetry of Yesengali Raushanov. Scientific research. – Almaty: «Taimas» publishing house. – 296 p (in Kaz)
2. Babajanuly B. (2014) Nietkabyul / B. Babazhanuly. – Almaty: Khan Taniri. – 286 p. (in Kaz)
3. Babajanuly B. (2006) A promise. Poems and poems: – Almaty: Zhazushi, 2006. – 136 p. (in Kaz)
4. Karataev M. (1969) From epic to epic. Literary-critical studies. – Almaty: «Zhazushi» publishing house. – 444 p. (in Kaz)
5. Kondybai S. (2004) Ancient Kazakh mythology. The first book. – Almaty: Dayk-Press. – 512 p. (in Kaz)
6. Negimov S. (2015) Works. Studies. T.1. / S. Negimov. – Astana: Foliant. – 424 p. (in Kaz)
7. Nurgali K.R., Gilea A.A. (2023) Intertextuality and Archetype Transformation as the Polysemy Basis of the Modern Reimagined Fairy Tale. *Studia Litterarum*, No8, Moscow. – 216 p. DOI: <https://doi.org/10.22455/2500-4247-2023-8-1-198-217> (in Eng)
8. Soltanaeva E.M., Sagynyk N.B. (2024) Artistic and ideological features of Kalikhan Ishak's dramaturgy // Bulletin of KAZNU. Philology Series: Volume 193 Number 1. – pp. 127-137. <https://doi.org/10.26577/EJPh.2024.v193.i1.ph12> (in Kaz)
9. Zhangiruly Sh. (2016) Nazim Siyar Sharif. – Almaty: Sardar publishing house. – 608 p. (in Kaz)